

Рівненський державний

гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів здобувачів
вищої освіти

№ 4
2021

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 4

Рівне, 2021

УДК 159.9+316.6

Студентський дайджест. Збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти – Випуск 4. – Рівне: РДГУ, 2021. – 145 с.

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчі редактори:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ (протокол № 12 від
29 грудня 2021 р.)

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

Список використаних джерел

1. Арт-терапия – новые горизонты / под ред. А.И. Копытина. Москва: Когито-Центр, 2006. 336 с.
2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : зб. наук. пр. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 3 (29). С. 40–47.
3. Миллер Л. В. Модель экстренной психологической помощи. Научно-практические и прикладные аспекты деятельности Центра экстренной психологической помощи ИЭП МГППУ за ред. И. А. Баева. М. : Экон-информ, 2011. С. 21–54.
4. Сорока О.В. Арт-терапевтична компетенція як складова професійної компетентності фахівців соціальної сфери. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. № 2 (12).
5. Malchiodi C.A. Handbook of Art Therapy. London; NY: The Guilford Press, 2003. 480 p.

УДК: 159.922.76-053.5

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пазднікова Світлана, здобувач ОС «магістр»

спеціальності 053 «Психологія», 2 курс, РДГУ

Керівник: Литвиненко С.А., доктор пед. наук, професор

Сучасний світ наносить значний вплив на формування юної особистості дитини. Відтак, кожна дитина у актуальному навколишньому просторі потрапляє під вплив великої кількості несприятливих факторів, які тягнуть за собою передумови для гальмування розвитку потенційних можливостей. Науковці-сучасники зазначають, що останній період характеризується збільшенням кількості дітей із найрізноманітнішими проявами дезадаптації. Перебування в освітньому просторі – один із найбільш значущих етапів розвитку та становлення особистості. Власне, це той час, коли відбувається активний процес формування особистості, динамічно формуються та розвиваються основні психічні функції і, разом з тим, спостерігається поява перших ознак труднощів соціальної адаптації. Проблематика шкільної дезадаптації на сьогодні постає одним із актуальних та гострих питань для глибоко вивчення. Власне, поява такої проблеми пов'язується зі збільшенням кількості неблагополучних впливів на несформовану психіку молодшого школяра.

Проблематику процесів розвитку особистості у векторі «адаптація-дезадаптація» аналізували такі вчені, як: Б. Ананьєв, Д. Ельконін, Л. Божович, Р. Овчарова, С. Рубінштейн, О. Ушакова та ін. Причини виникнення явища дезадаптації серед школярів початкових класів досліджували такі науковці як Е. Александровська, Г. Бурменська, О. Боделян, Л. Лідерс, Л. Дзюбко, О. Захаров та ін. Відтак, Н. Лусканова вивчала діагностичні аспекти проблем шкільної адаптації учнів початкової школи.

Мета статті: теоретично дослідити психологічні чинники дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вступ дитини до школи стає одним з найбільш вагомих переломних періодів у її житті. Це пов'язується з тим, що дитина формує нові взаємовідносини з дорослими та однолітками. Власне, зміна провідної діяльності теж відіграє значну роль у цьому процесі. Дитина переходить від гри до безпосереднього навчання. Початок освітнього процесу - це важливий і досить відповідальний етап життя підростаючої особистості. Вочевидь, він провокує тотальну перебудову та зміну способу життя дитини.

Виникнення проблем дезадаптації учнів молодшої школи провокує актуалізація

економічних, соціальних, психологічних, педагогічних та психофізіологічних факторів. Разом з тим, серед цих факторів ми констатуємо безперервну динамічну зміну, перехід на новий рівень та доповнення новими детермінантами із врахуванням актуальної ситуації у соціумі. Труднощі адаптації також можна пояснити зміною специфіки отримання інформації та формування навчальної діяльності, яку повинен засвоїти школяр початкових класів [5]. Рання шкільна дезадаптація – явище негативного характеру. Саме воно перешкоджає гармонійному та всебічному розвитку особистості, формуванню адекватної соціалізації дитини, створенню ситуації успіху та формуванню успішності в академічному навчанні, загальній соціально-психологічній адаптації. Вочевидь, подолання труднощів дезадаптації дітей молодшого шкільного віку постає актуальною проблемою для сучасної психологічної науки.

Л. Горголи під поняттям «шкільна дезадаптація» розуміє втрату дитиною інтересу до освітньої діяльності, навчальної мотивації, зниження успішності, формування прихильності до деструктивної або девіантної поведінки, збільшення процесів конфронтації у комунікації з дорослими та однолітками, формування негативного середовища емоційної напруги та зниження самооцінки [1].

Функції дорослого у житті дитини важко переоцінити. Однак важливо усвідомлювати, що доросла особистість - це не лише вчитель, який відповідає за отримання нових знань. Свідомий дорослий - це своєрідний охоронець, оберіг, на якого можна сподіватися, покладатися і якому можна довіряти у всіх труднощах, які зустрічаються на життєвому шляху дитини. Підтримка дорослих учасників освітнього процесу (це і вчителі, і батьки) - необхідний елемент у гармонійному пристосуванні дитини до навчальної діяльності. Ми уже зазначали, що адаптацією є пристосування особистості до нових умов навколишнього середовища. Результатом успішної адаптації є пристосованість дитини до вимог простору. Власне, дана пристосованість свідчить про те, що життєві компетентності дитини формуються, як і можливість впливати на оточення [2]. Більшість науковців-сучасників виділяють шкільну адаптацію як автономне явище, що здатне виникати як результат невідповідності психофізіологічного, психоемоційного, соціально-психологічного стану дитини та умов і вимог нової соціальної ситуації. Іншими словами, індивідуальні психологічні особливості дитини конфронтують із ситуацією шкільного навчання. Формування більш складних труднощів та проблем провокує хибна або неточна оцінка індивідуальних особливостей та основних факторів виникнення проблемних ситуацій в шкільному колективі.

Так як період здобуття знань у початковій школі характеризується зміною провідної діяльності дитини на навчальну найчастіше дезадаптуючими ситуаціями стають: перевірка отриманих знань, виклики для відповіді до дошки, отримання поганих оцінок, оцінювання вчителем перед всім класом, прояви незадоволення успішністю від батьків. У випадку отримання негативного досвіду (ситуації неуспіху) дитина потрапляє під вплив тривожних переживань, втрачається впевненість, знижується самооцінка, спостерігається негативні наслідки соціальної взаємодії, а також, у найгірших випадках, деформації розвитку [6].

Основними проявами дезадаптації у дітей молодшого шкільного віку можна вважати наступні: дратівливість, імпульсивність, замкнутість, підвищена втомлюваність, агресія або нерішучість, підвищена тривожність, знижена самооцінка [5].

Науково-педагогічна література виділяє такі важливі характеристики дезадаптованих дітей:

1. Наявність труднощів педагогічного, психологічного впливу внаслідок недовіри та замкнутості дезадаптованих дітей до осіб, які пропонують корекційну допомогу.
2. Наявність девіантних проявів поведінки та відхилень від загальноприйнятих норм та вимог зовнішнього простору.
3. Потреба врахування індивідуальних особливостей при організації психолого-педагогічної корекції [4].

Формуючи психологічний підхід до труднощів адаптаційного процесу молодших школярів важливим буде виділити такі форми шкільної дезадаптації:

1. Відсутність навичок навчальної діяльності. Характеризується несформованістю вміння опанувати навчальний матеріал. Основною скаргою являється зниження успішності дитини. Причиною відсутності навичок можуть бути індивідуальні особливості інтелектуального розвитку, педагогічна занедбаність, байдужість дорослих до оволодіння дитиною нової інформації. Очевидно, що дезадаптація такої форми проявляється на початковому етапі навчання. Однак загострюється при збільшенні навантаження та при переході у старшу школу, коли вимоги переходять на інший рівень.

2. Відсутність або недостатність мотивації до навчальної діяльності. У системі мотивів дитини орієнтири на отримання нових навичок та знань знаходяться не на найвищій позиції. У загальних рисах відсутність мотивації до навчання дуже схожа до відсутності навичок навчальної діяльності, як от, безвідповідальність, зниження успішності, відсутність дисципліни, розсіяність. Однак дані прояви присутні при достатньо високому рівні пізнавальних можливостей дитини. Саме це і свідчить про відсутність мотивації до навчання. Порушення мотиваційних орієнтирів у навчальному процесі на початку може пов'язуватися із зниженням інтересу. Проте у старшому віці (у підлітковому періоді) втрата інтересу до навчання може пояснюватися появою альтернативно сильніших мотиваційних орієнтирів.

3. Відсутність навичок довільної регуляції поведінки. Найчастіше причиною виникнення такої форми шкільної дезадаптації стають (за умови відсутності органічних порушень) особливості сімейного виховання. Передумовами до порушення адаптаційного процесу такої форми стають такі типи батьківської поведінки, як потураюча гіпопротекція (характеризується відсутністю рамок, правил, дисципліни, або, іншими словами, всездозволеністю) або домінуючою гіперпротекцією (іншими словами, наявністю тотального контролю дій дитини з боку дорослої особистості).

4. Відсутність навичок пристосування до темпу навчального процесу. Актуалізується на початку входу в навчальну діяльність та при переході у старшу школу. Найчастіше спостерігаються у дітей із особливостями розвитку. Однак не завжди. Так як інколи причина може бути і в особливості сімейного виховання, коли дитина виховується в умовах відсутності структурного розпорядку дня. Може проявлятися у підвищеній втомлюваності, розсіяності уваги та зниженні довільного запам'ятовування [4].

Подолання труднощів шкільної адаптації повинно спрямовуватися на усунення причин їх виникнення. Якщо узагальнити основні детермінанти, які викликають дезадаптацію, то їх можна об'єднати у дві основні групи:

1. Особистісні чинники (суб'єктивні).

2. Соціальні чинники (об'єктивні).

Одна група не виключає іншої [6].

Однією із основних причин дезадаптації молодшого школяра є ситуація сімейної структури. Негативний вплив на адаптаційні процеси може мати: неповна сім'я, відсутність педагогічної культури в родині, емоційна ізоляція батьків у процесі виховання, конфлікти між членами сімейної структури, несприятливий матеріальне становище, або ж матеріальні можливості значно вищі середнього рівня [5].

Взаємовідносини у сімейній структурі можуть як провокувати процеси дезадаптації, так і підсилювати проблеми адаптаційного процесу, які провокуються іншими, не залежними від сім'ї, факторами. Актуалізувати дезадаптаційні процеси можуть булінг, реакції інших учасників навчального процесу, некоректні батьківські реакції на невдачі [5; 6]. Ще однією, не менш важливою причиною дезадаптації молодшого школяра, є організація навчальної діяльності. Точніше, проблеми організації освітнього процесу зі сторони навчального закладу. Найчастіше факторами дезадаптації, яка пов'язана із освітнім закладом виступають деструктивні стосунки у школі (із учителями та однокласниками), труднощі у засвоєнні матеріалу, неможливість особистісної, творчої або інтелектуальної реалізації [3].

Отже, оцінюючи опрацьовану інформацію стає зрозуміло, що причини шкільної дезадаптації учнів молодшого шкільного віку можуть мати різноманітне підґрунтя. Проте зовнішні ознаки, які привертають увагу дорослих найчастіше бувають дуже схожими. Вони стають очевидними. Серед найважливіших є:

- зникнення бажання відвідувати школу;
- втрата інтересу до навчання;
- зниження успішності;
- неухважність та розсіяність;
- підвищена тривожність;
- труднощі комунікації з однолітками і т.п.

Загалом, труднощі адаптаційних процесів, або ж шкільну дезадаптацію, можна описати такими трьома характеристиками:

1. Відсутність успіхів у навчальній діяльності.
2. Негативне налаштування до процесу навчання.
3. Систематичні поведінкові порушення.

Чинники розвитку процесу дезадаптації найрізноманітніші:

- розлади емоційної сфери, високий рівень емоційної нестабільності;
- низький рівень когнітивного функціонування;
- низький рівень мотивації, недостатність розвитку вольової сфери;
- невідповідність рівня домагань до реальних можливостей;
- індивідуальні характерологічні особливості;
- інфантильність психіки, порушення функції пізнавальних процесів;
- педагогічна занедбаність;
- тривала психічна деривація;
- особливості типів батьківського виховання;
- організація освітнього процесу і т.п.

Висновки. Доступні джерела психологічної літератури знайомлять нас із адаптацією у вигляді стану, результату, процесу. Вирішення проблеми шкільної дезадаптації нерозривно пов'язане із ранньою якісною діагностикою учнів, які знаходяться у зоні ризику, розробкою інтегрованих програм корекційного впливу, пошуком ефективних інструментів для допомоги педагогам та батькам учнів із поведінкою, бережним психологічним супроводом учня із труднощами адаптації при вступі до школи, допомозі школяреві у процесах соціалізації та пристосуванні до нової соціальної ролі.

Список використаних джерел

1. Горголи Л. П. Можливості групового тренінгу у подоланні шкільної дезадаптації учнів підліткового віку / Л. П. Горголи. – Житомир, 2009. – 49 с.
2. Кононко О. Л. Шкільна адаптація та психологічний вік / О.Л. Кононко // Початкова школа – 2002. – №4. – С.5.
3. Коробейников И. А. Нарушения развития и социальная адаптация / И.А. Коробейников. М.: «Школа – Пресс», 2002. – 214 с.
4. Лебединский В. В. Нарушения психического развития в детском возрасте: Учеб. пособие для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 144 с.
5. Максимова Н. Ю. Проблема соціальної дезадаптації неповнолітніх у парадигмі девіантології. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. Праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. К.: Гнозис, 2009. – Т. XI. – Ч. 6. – С. 248-257.
6. Ніколаєв Л. О. Психологічні чинники дезадаптації дітей молодшого шкільного віку / Л. О. Ніколаєв, А. В. Маркелова // Правничий вісник Університету «Крок». – №34. – 2019. – С. 125-134.

ЗМІСТ

БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів	3
БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів.....	7
БЫЛИНСКАЯ Е. Проявление синдрома эмоционального выгорания у медицинских работников	10
БОРТНИК М. Психологічні особливості проявів інфантилізму в підлітковому віці.....	14
ВЛАСНОВА А. Психологічні особливості подружніх стосунків із різним типом прихильності у різні вікові періоди	17
ВОЙТОВИЧ К. Психологічний аналіз розвитку креативності в молодшому шкільному віці.....	20
ВОЛОЩУК В. Особливості організації театральної діяльності у психолого-педагогічному просторі	22
ГАВРИЛЮК О., НАЗРЕЦЬ Л. Вплив вікових особливостей на мотивацію навчальної діяльності школярів	25
ГНІВОШЕВСЬКА А., КУЛАКОВ Р. Психологічні особливості комп'ютерної залежності у підлітковому віці	28
ГРИЦЮК К. Причини булінгу у підлітковому віці	32
ГУРАНЕЦЬ А. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя та адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО.....	34
ДАВИДЮК В., ХОМИЧ І. Роль спілкування у формуванні особистості	37
ДВОРАК Д., КУЛАКОВА Л. Психологічна профілактика боулінгу серед молодших школярів.....	39
ДЕМ'ЯНИУК В., КУЛАКОВА Л. Сепарація як феномен міжособистісних стосунків.....	43
ДЗЬОБА Ю. Теоретичний аналіз понять «одnodітні» та «багатодітна» родини	46
ДОЛЯ Т. Психологічні особливості проявів прокрастинації у дорослому віці	50
КЛИМЧУК І., КУЛАКОВА Л. Психологічний стрес сучасної молоді: чинники та особистісні детермінанти	53
ЛЕВЧЕНЯ В., НАЗРЕЦЬ Л. Пізнавальний інтерес як мотив навчально-пізнавальної діяльності школярів	56
МАРКОВА І. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій у підлітковому віці.....	59
МИСАН Я. Основні підходи до розвитку творчої діяльності у сучасній педагогічній і психологічній науці	62
МИХАЙЛОВА Т. Емпіричне дослідження особливостей поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях	65
МИХАЛЮК Ю. Референтна група однолітків як фактор прояву конфліктності в юнацькому віці	69
НОВОСАД Т. Проблема комунікативної компетентності майбутніх фахівців.....	72
ОЛЕКСІЙЧУК Д. Особливості ціннісної сфери підлітків	75
ОСТАПУК О. Вплив емоцій на успішність студентів	78

ПАВЛОВА Р., КУЛАКОВА Л. Вплив соціальних мереж на зміст ціннісних орієнтацій у підлітковому віці	81
ПАВЛЮК І., БЕРЕЗЮК Т. Психологічна допомога особистості методами арт-терапії	84
ПАЗДНІКОВА С. Психологічні чинники дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.....	89
ПИЛИПЧУК І. Основні підходи до розуміння соціально-психологічної адаптації у сучасній психологічній науці	90
ПОЛЮХОВИЧ Т., БЕРЕЗЮК Т. Емоційний інтелект як складова професійної успішності майбутніх фахівців	93
ПОЛЯК К. Інноваційні підходи до управління сучасним загальноосвітнім навчально-виховним закладом	96
САВА О., КОРЧАКОВА Н. Пути формирования национального самосознания (Зарубежный опыт).....	97
САВЧУК В. Особливості самопрезентації студентів.....	99
САКОВСЬКА О. Особливості психологічного дослідження тривожності підлітків ...	102
САМЧУК І. Особливості корекції тривожності у ранньому юнацькому віці	104
СВИСТУН В. Особливості психологічної корекції шкільної тривожності молодших школярів	108
СЕМЕНЧЕНКО Р., КОРЧАКОВА Н. Емоційна направленість як чинник мізогінії	110
СОСОНЮК О., СОЗОНЮК О. Індивідуальні особливості регуляції і саморегуляції поведінки підлітка	112
ТАРАРОВА А. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі	115
ТИШИНСЬКА Я., ЮРЧУК О. Особливості використання спортивного танцю в процесі розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку	117
ТРАЧИК М. Теоретичне та експериментальне вивчення експериментальне вивчення особливостей ігрової діяльності дітей на етапі вікових криз	119
ХОМА О., БЕРЕЗЮК Т. Психологічні підходи до вивчення феномену академічної прокрастинації у студентському віці.....	122
ЧИЧУК Ю. Вплив взаємостосунків із батьками на особистісний розвиток дитини ...	125
ЧОРНОУС Я., НАЗАРЕЦЬ Л.М. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів.....	127
ШЕВЧУК О. Особливості психологічного дослідження самоствавлення підлітків ...	130
ШПРАХА Л., КУЛАКОВА Л. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів	132
ЮЩУК А. Особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці	135
ЯКИМЕЦЬ М., КУЛАКОВА Л. Чинники психологічного благополуччя особистості.	137
ЛОНГІНОВА О., КОРЧАКОВА Н. Феномен співзалежності в аб'юзивних стосунках	141